

vertigo

3/2025

3€
+1€
príloha

Kaščáková
Turrini & Messmer
Ábelová
Brindová
Siedykh
Citráková
Powrie
Dubová

foto archív autorky

SILVIA KAŠČÁKOVÁ

Silvia Kaščáková (1976) má za sebou pestrú literárnu činnosť, ktorú spája lyrické slovo ladené raz ako piesňový text, inokedy ako báseň pre dospelých či detí a v neposlednom rade ako slovo z prekladu. Po debute *Kírmíť leva* (2015) v edícii veršeonline si už po druhýkrát vyskúšala túto formu literárneho zošita a čitateľom sa aktuálne predstavuje knihou pozoruhodnej ľúbostnej poézie s nezvyčajným názvom *Medzinárodné právo* (2025). Pre úplnosť ešte spomeňme čitateľsky úspešné knihy: zbierku *Rakúsky domov dôchodcov* (2023) a literárnu príručku pre školákov *Slovníček z básniček* (2023), ktorú napísala s literárnou vedkyňou Janou Juhásovou. Dospelých čitateľov potešila prekladmi Wisławy Szymborskej *Veľké číslo* (2016) a *Sol'* (2019), ako aj nedávnym výberom z diela Marzanny Bogumiły Kielar *Pokrvný strom* (2023), detské obecenstvo si obľúbilo zase preklady detských kníh z poľštiny a autorské básnické knihy pre deti *Ako Pal'ko Dobšinský zbieral rozprávky* (2022) a *Osem miliárd básní* (2024).

Kam pozrieš, samá láska

Rozhovor Jána Gavuru so Silviou Kaščákovou

JG: Prv ako prejdeme k literárnejším otázkam, začnem povzdychom. Čo majú všetci s tou láskou?! Jedni nám prikazujú milovať budeš Toho a blízneho svojho, ďalší nám zakazujú milovať tamtú a tamtoho... Ako sa máme vo veciach srdca vyznať? Máš v tom jasno alebo sa tu a tam pristihneš pri pomyslení, že svet je v tejto otázke akosi na hlavu?

SK: No, nie sú to ľahké veci. Vlastne vo všetkých medziľudských vzťahoch. Mne už veľa rokov zostáva v hlave myšlienka vizionárky Ivety Korčákovej, a pokojne bez náboženského kontextu, že *Láska je niečo celkom jednoduché, a preto nikto z nás nebude môcť povedať, že to nevedel*. A zároveň je mi jasné, že môže niekto kvôli mne zabiť draka, kupovať mi knihy alebo ma zamykať v izbe a ísť na to silou, lenže prikazovať, zakazovať je márne. Môj kamarát teológ a textár spomína v jednej piesni vetu – *Láska je viac než zákon*. Otázkou asi zostáva, čo to znamená milovať? Lebo je tam toľko podôb, odtieňov, všelijakých „pseudo“ vecí, skrytých motivácií, deprivácií, ublížení, túžob...

JG: Slovenským čitateľom sa po krátkej dobe predstavuješ novou knihou. Od debutovej zbierky *Krímiť leva* (2015) po druhú knihu *Rakúsky domov dôchodcov* (2023) ubehlo osem rokov, tentoraz si s rukopisom *Medzinárodného práva* (2025) bola hotová podstatne rýchlejšie. Vznikala zbierka paralelne či písanie urýchlili silné impulzy z autorkinho života?

SK: Nápad. Zrazu sa mi otvoril veľký obraz „včera, dnes a zajtra“. Občas s kamarátom vtipkujeme o názvoch konferencií a niektoré sa hádam takto stále aj volajú. Čiže o láske s tým, že prejdem storočia, ale zostanem sebou. Takže áno, aj impulzy z autorkinho života. Pohltilo ma na chvíľu tiež čítanie príbehov Habsburgovcov a s tým spojené cestovanie.

JG: Názvy tvojich zbierok robia knižničným pracovníkom nejednu vrásku. Pri tej prvej sa tvoja zbierka môže ocitnúť na policike s prírodopisnou lektúrou, druhá zasa v oblasti sociálnej práce a vrcholom je určite názov tejto tretej knihy *Medzinárodné právo*, ktorú si z knižnice môžu omylom objednať adeпти právnických fakúlt. Aké prekvapenie zažijú, keď namiesto paragrafov sa pred nimi rozvinie príbeh zamilovanej ženy. Je to zámer, vykročiť pri názvoch smerom, ktorým sa poézia zvyčajne neuberá?

SK: Názov vznikol okamžite, bez výberového konania. A ak sa ešte obzriem, ako ho čítam, tak asi takto – máme právo ľúbiť a všetci, môže to prekračovať hranice aj hranice možností. Krajiny, ktoré som do príbehu zbierky zatiahla, súvisia trochu s históriou alebo sú to miesta, kde som nikdy nebola, ktoré som videla len online ako virtuálnu prehliadku, a potom priestory, kde som sa reálne ocitla. Baví ma v tom názve právo, ale aj prívlastok medzinárodné.

JG: Na úvod ďalšej otázky si dovoľím zaintonovať zo známej piesne Barbry Streisandovej *Woman in Love*, ktorej refrén mi v ušiach znel pri čítaní veršov tvojej zbierky: „I am a woman in love and I'd do anything / To get you into my world and hold you within / It's a right I defend over and over again / What do I do?“ Po slovensky a doslovne: „Som zamilovaná žena a urobím čokoľvek, / aby som ťa priviedla do svojho sveta a udržala ťa v ňom. / Je to právo, ktoré bránim znova a znova. / Ach, čo mám robiť?“ Zdá sa mi, že Streisandovej evergreen vystihuje podstatu knihy: stav subjektky, jej zábery, ciele, otázky... Nechýba tu ani odkaz na právo, ktoré chce žena brániť.

SK: Áno, je to možný pohľad. Cítim v otázke odkaz na bojovnosť, odhodlanosť. Pri písaní som ich však tak intenzívne nevnímala, lebo proces tvorby bol skôr mier ako vojna. Subjektka v mojej zbierke končí v tomto storočí a vo vzduchu. Lenže je vlastne stále na ceste. To ma baví.

JG: Hovorí sa, že písať o láske je už niekoľko storočí to najťažšie zadanie. Ako sa ti písalo, na čo si si dávala pozor? Koľko náčrtov básní skončilo pokrčených v koši?

SK: Písanie týchto básní bola čerešňa! Malina :) Neviem to lepšie pomenovať, ale bola to radosť, krása, nadšenie.

Zopár básní zostalo v zápisníku pre nejaký zádrh, nevznikli na prvú, a niet už čas a sily na premeny, ale nevyhodila som ich úplne, možno mi budú inšpiráciou pre iné formy textov. Inak, mám medzi nimi odloženú myšlienku: *Srdce je promiskuitné slovo, neviem ho použiť tak, aby nezblbnulo.*

Áno, súhlasím, presne ako vravíš, písať o láske, ale... Napadá mi poľská poetka Halina Poświatowska, asi preto, že zomrela na srdce. V roku 1945 sa skrývala spolu s rodičmi v pivnici, mala 9 rokov a vtedy prechladla, ochorela tak veľmi, že dostala srdcovú chybu, ktorú jej neskôr nevylicili ani operácie. Ona krásne písala o láske. Zomrela vo Varšave ako 32-ročná, pred získaním doktorátu.

JG: Taktne vynechám otázku, do akej miery je kniha autentická. Domnievam sa, že z veršov sa dá mnoho súvislostí odčítať a ďalšie nech ostane priestorom na fantáziu či interpretáciu. Opýtam sa však na to, ako básne zasiahli autorku. Pomohlo ti jej napísanie po emotívnej či rozumovej stránke? Alebo inak – je ti lepšie a cítiš sa múdrejšia? Potvrdilo sa, že poézia je myslenie v obrazoch? A rovnako môžeme povedať aj čítanie v obrazoch?

SK: Vo veršoch môžem ľahko vymeniť rakúsky Bad Gastein, kde som takmer rok pracovala, za poľský Cieszyn, ktorý ma láka poľštinou ako prekladateľku a je za rohom. Môžem cestovať aj v čase, spájať, čo sa v živote nespojilo, a naopak. Chcem sa hrať, som na takej vlne možno aj kvôli textom piesní, ktorých písanie je pre mňa zábava, a tieto básne tiež neboli hlavybôľ. Nevnímam ich ako niečo, čo mi malo pomôcť, aj keď áno, umúdenie, precitnutie sa vždy zídu. Vieš, čo sa mi počas písania vynáralo? Taký príjemný pocit slobody, že sa neberiem tak vážne, že si dovoľujem a iba píšem a píšem. Ale zachytilo ma, čo spomínaš, že poézia je myslenie aj čítanie v obrazoch. Áno, to sa mi páči!

Môžem odhaliť napr. vznik obrazu o priehrade, ktorá povolila. Keď zaútočili na priehradu Kachovka, napadlo mi, ako sa hovorí *Kam pozrieš, samá voda*. Ale zrazu to bolo *Kam pozrieš, samá vojna*. V tejto zbierke jednoducho povolila láska. Zrazu je plná dátumov, názvov, krajín, miest, až ma to samu prekvapilo. Mám rada v poézii realitu v takej podobe, aj keby sa z osobnej skúsenosti v Národnej galérii v Dubline presťahovali do vymysleného zázitku v galérii v Budapešti, zrazu akoby mali básne zem pod nohami.

Kam pozrieš, samá láska

Stalo sa to 23. júla,
bol si s deťmi na ihrisku. Pumpovali vodu, stavali hrádze,
vykrikovali a hádali sa, ktorá pustí vodu skôr.
Boli to priehrady z piesku a kamienkov, no ich údelom bolo byť prekážkou.
Držali krehko ako pamäť,
z ktorej si už mesiac nedokázal vyloviť heslo k nášmu tajnému mejlu.
Pokúšalo ťa to zabudnúť na mňa, zahrať sa na mŕtveho chrobáka,
spochybníť základy vlastného nerozumy.

Čosi povolilo a voda vytryskla.
Odnieslo všetky hračky, podmylo hrad, vyplavilo mŕtvolky hmyzu aj odpad.
Deti podskakovali, jačali, zadržovali prúd nohami,
ale už sa to nedalo zastaviť.

HO 0YU 8201 mm Tibet / Nepal
Tyskysová bohýňa

Mila Haugová

Dívajme sa obidvomi očami...

Vyzýva nás vo svojom debute *Veciam na stole* z roku 1966, básnik ticha a dôležitých vecí, ktoré môžu ležať na stole alebo hocikde inde. Môže to byť rozkvitanie ruže ako spomalený výbuch. Celé tiché, hlboké, jasné, temné a nenahraditeľné písanie Štefana Strážaya (1940) je o hranici medzi viditeľným a neviditeľným, téma, ktorou sa zaoberali podstatní filozofi XX. storočia medzi mnohými aj M. Merleau-Ponty. Niektoré témy sa doslova vznášajú v priestore nášho myslenia a cítenia a Štefan Strážay svojim debutom a celou svojou tajomno-otvorenou tvorbou sleduje tento ohromujúci zážitok zraku, ten zázrak za zrakom, videnie všetkými zmyslami (siahajúci až k začiatkom modernej poézie niekam k J. A. Rimbaudovi, ktorý si ako dieťa buchol pästou do oka, aby lepšie videl).

DVOMA OČAMI

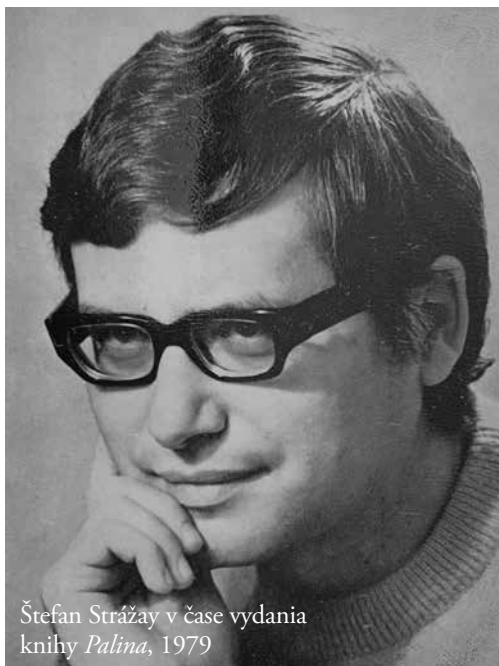
*Pravým tmavým okom
vidíme klavír
s otvorenými ústami,
pripravenými na výkrik.*

*Ľavým jasným okom
vidíme ružu
a jej rozkvitanie
ako spomalený výbuch.*

Dívajme sa obidvoma očami.

Otvorené ústa pripravené na výkrik: ak by sme sa pohybovali vo výtvarnom umení (a prečo nie) boli by sme blízko mosta, na ktorom sa deje slávny existencialistický *Výkrik* Edvarda Muncha.

Bolo by dobré a pre slovenskú poéziu veľmi prínosné, ak by sme poéziu Štefana Strážaya veľmi zjednodušene nepovažovali za jednoduché veci

Štefan Strážay v čase vydania knihy *Palina*, 1979

na stole. V nasledujúcej básni si, milí čitatelia Vertiga, určite uvedomíte, že slová, ktoré na záložke debutu spájajú jeho videnie s prostotou, sú vzdialené jeho vnímaniu sveta. Neskôr sa v texte uvedie aj slovo hĺbka, len neviem, či v tých súvislostiach, ako ju chápal básnik: myslím, že tam zároveň spolu znela aj výška a šírka imaginácie, hodná európskeho surrealizmu.

OCHORENIE

*Odchádzam z izby,
záclonu sejú do skla,
na povale
sa zosúva prach.*

*A obilie stojí ako slnečné hodiny.
Zlaknuté svetlo
vkladá prst do horiacej rany
na hrdle tmavozelenej fľaše.*

Alebo ešte z debutu, v ktorom sa ukazujú úponky všetkých ďalších čoraz zásadnejších zbierok reflektujúcich stav človeka 20. storočia.

V SOBOTU VEČER

*V sobotu večer
rieka zaspala pod mostom
a výklady vypadli na chodníky.*

*Pod lampou som zanikol v novinách.
Červené titulky písali čerešne,
tmavé písali tma,*

*a ona naozaj prišla ako vlak.
Už ráno som vedel, že príde.
Padali ti do čela čierne vlasy.*

Presne ako skalpelom reže Strážay svoje verše. Vyberajú sa slová a kombinácie z miliónov možných.

Je tu zdanlivo málo slov, podstatné mená hovoria to podstatné, slovesá jemne a tvrdo posúvajú báseň k svojmu koncu: naraz je tam všetko s presnou prímiesou prídavných mien (hlavne farby a stupne tepla či chladu), presne umiestnené príslovky („na jej hrdlo a dolu“) odpovedajúce na podstatné miesta hlavne v básňach s krátko a vášnivo koncentrovanou erotikou.

Ak by som sa znova vracala k výtvarnu, tak hrany čistého cukru by mohli byť kubistickým obrazom.

NIEKOĽKO VECÍ NA STOLE

*Čajový plamienok vložol do šálky
a naraz vnímaš
hrany čistého cukru,
zelené jablko, utretého do košeľa,
a lesk lyžičky.*

*Ruka nad stolom: na jej hrdlo
a dolu.*

Ešte jedna moja srdcu blízka báseň z dokonalého debutu.

PRIVRETÉ DVERE

*Je svadba snehu,
v izbe narástol strom.
A tu je skoro tma.
Svetlo z privretých dverí
vrýva sa do steny
a láme sa na hrane šálky.*

*Kľúč vykrikuje do zámky
ako kohút.*

A znova Strážayove erbové slová: svadba, izba, strom, tma, svetlo, dvere, hrana, šálka, kľúč, zámka, sa ocitnú v jednej básni: izba symbol uzavretosti a intimity, strom v nej symbol prírody, rastu, voľnosti, dýchania, svetlo a tma, jeho frekventované protiklady, dvere ako otvor smerom von, hrana symbol presnosti a tvrdosti (možno bolesti), šálka je ušlachtilá z porcelánu alebo keramiky, patrí k domu, izbe, stolu a blízkym ľuďom. Kľúč je možnosťou dostať sa k tajomstvu, ktoré je zamknuté... kohút je symbolom ohňa: červenej farby, mužskosti je výrazným symbolom v tvorbe Marca Chagalla...

Mojím najobľúbenejším veršom tejto básne je: „*svetlo z privretých dverí / vrýva sa do steny.*“ Myslím, že som sa, hoci je to neobyčajné, inšpirovala ne-vedome svojím rovesníkom (dva roky nezavážia v meraní rokov). Mám takú báseň o dospievaní dcéry a pootvorených dverách; ozaj, aký je vlastne rozdiel medzi privretými a pootvorenými (jednoznačne: dvere nie sú zavreté). Mám k tomu aj krásnu vetu, ktorú mi raz povedal Jozef Mihalkovič: „Mila, musíš mať vždy pootvorené dvere do zázraku.“ Koľko príbuzných asociácií.

Otvorme teraz dvere do druhej knihy, ktorej by som sa chcela dotknúť svojimi slovami. Teraz dvere na *Dvor*, básnickej zbierky z roku 1981, vydavateľstvo Smena, edícia Erb, parádne graficky

spracovaná (Ľubomír Krátky), redaktor Jozef Gerbóc, výtvarný redaktor Jozef Gális, sprievodný text básnik Ján Šimonovič (píše o sugestivite básní a ponore autora do seba, o reflexii života pútavo a dialekticky o závažnosti názoru a písania): špičková zostava, ktorá dala básnickému obsahu tvar a formu, na prebale píše Rudolf Chmel o hľadaní zmyslu života a skrytých súvislostí v priezračne čistých a očisťujúcich veršoch. Hovorí o „pevnosti etického postoja...“, ten bol, myslím, vždy súčasťou každého textu básnika takého dôležitého pre vývin modernej slovenskej poézie.

Vstúpime do *Dvora* prvou básňou zbierky.

DLHÝ ŽIVOT

*Nepovedz, že najprv
postavíš dom,
vysadiš záhradu
a potom sa pekne
pozrieš na ženu, na deti –
začni pohladkaním.
Pravdaže, tvoj dom
bude trochu menší
ako iné,
ale budeš ho stavať
po celý dlhý
život.*

Je to program života, taký zrozumiteľný, až je nedosiahnuteľný v opakovaní každodenného života. Vlastne všetci si niekde v podvedomí tieto hodnoty uvedomujeme, ale nie mnohí ho dosiahneme... ale napriek tomu je to tichá ohlasujúca sa požiadavka.

Krásny vzťah mal básnik k ženám, k erotike, láske.

VEČER

*Necht sa ti zadrie o pančuchu,
ako to pomaly ide
s tým zipsom,
s blúzkou,*

*nad chladnou plachtou
zasvieti slnečné koleno,
obrátená pokojne matnieš
v mojom úžase,*

*ešte raz sa načiahneš za hrebeňom;
je stále mokrý, s mokrými
vyčesanými zlatými
vlasmi.*

Myslím, že sa pri reflektovaní Strážayovej poézie málo reflektujú žiarivo podmanivé a vrúcne básne venované láske. Čítam ich s úžasom. Báseň sa akoby dokončí v inej básni: „*tvoje umyté vlasy / budú krásne až v mojich / rukách.*“

Čítam ďalej a zastavím sa pri texte:

DETSKÝ DVOR

*Krava ako slniečko
Vychádza z brány.*

*Na nožíku v tráve
ožíva svetlo.*

*Zelenkastý mach
vrýva sa do kameňa.*

*V záhradkách oprcha
malinový mak.*

*Piesok zasypal
bábike ruku.*

*Jablko
vypadlo zo stromu.*

*Dievčatko smrť
ide si po psíča.*

Báseň ako život sám: celá báseň je metafora. Čítame ju, naplňame si dušu za sebou plyúcimi obrazmi.

A potom posledné dvojveršie ako popretie toho celého, ako obraz toho najkrajšieho (dievčatko) sa stane stelesnením toho najobávanejšieho

(smrti), ale zároveň sa stane zázrak a presný obraz bežného života „ide si po psiča“, to presné a neurčité vnímanie príchodu toho nevyhnutného: nečakane, rýchlo a v tej najnečakanejšej podobe (dievčatko).

Mohla by som citovať celú knihu, ale teraz aj ja nečakane a rýchlo prejdem k jeho poslednej zbierke *Interiér*.

Z predposlednej básne *Jeden, dva* vyberám poslednú strofu s číslom 9:

*Nechci, a prečo by si mal,
niečo, čo bolo. O smrti
si uvažoval, kým si bol
celkom mladý, ale aj vtedy
bola iba pozadím
nezvládnuteľného kľičenia.
Mohol by nasledovať
príklon k životu, čoraz
menej tvojmu.*

Čokoľvek by som k tomuto textu napísala, bolo by to vždy menej ako poézia Štefana Strážaya. Možno napísaním tohto príspevku k 85. narodeninám básnika som mala, vážení čitatelia Vertiga, taký podvedomý zámer, priviesť vás k čítaniu jeho originálnych textov. Myslela som hlavne na mladých kolegov básnikov a poetky, kde mám pri ich textoch pocit, že veľa z toho, čo vzniklo v poézii pred nimi, si vôbec neprečítali. Ak chcem pokračovať alebo zahadzovať to, čo bolo predou mnou, musím predovšetkým vedieť, akú skutočne nádhernú poéziu chcem preskakovať a nevnímať ju.

25. júl 2025, Zajačia Dolina

Vertigo 3/2025

časopis o poézii a básnikoch

#woman-in-love #perspektivy #hide-and-seeK

- Ján Gavura – Silvia Kaščáková **Kam pozrieš, samá láska** 2
Mila Haugová **Dívajme sa obidvomi očami...** 6
Marián Hatala uvádza
Peter Turrini **Čo všetko zvoní, keď mi voláš** 10
Erwin Mesmmer **Hľadanie mäkkého vnútra v sebe** 15
Edita Príhodová **Pozvanie k mystike** 20
Stanislav Olejár **Milosť a podoba mystickej intuície** 24
Stanislav Olejár **Úplne pokojný a iné básne** 30
Derek Rebro **naložený jazyk brní a iné verše** 34
Mirka Ábelová – Katarína Hrabčáková „...to, čo spôsobí, že tú spúšť pištole, ktorú si držíme pri hlave, nakoniec nestlačíme.“ 38
Mirka Ábelová **Záznam o vzniku zvláštneho sveta** 42
Katarína Hrabčáková **Nádejné vyhladky a iné básne** 49

Retrospektívy a perspektívy: Brindová, Siedykh a Citráková

- Zuzana Balenčin – Alena Brindová „Tretí rukopis je zasa panenské územie.“ 54
Alena Brindová **Venované žiarovke** 56
Zuzana Balenčin – Anna Siedykh „Chcem sa nájsť odznova.“ 58
Anna Siedykh **Dve básne** 60
Ján Gavura – Viktória Citráková **Krehká hranica medzi verejným a súkromným** 61
Viktória Citráková **To by mala byť moja mama a Gucci tvár** 63

- Ján Gavura – Gordon Powrie **Slam ako druh alchýmie** 71
Gordon Powrie **Toto je jednoznačne báseň o mačkách, Toto je ľubostný výlet s pizzou a hubičkami** 75
Marek Mitka **Zo slovníka knižných prekladov poézie do slovenského jazyka po roku 1989: Wisława Szymborska 49 básní** 82

Recenzie

- Boris Mihalkovič **Philippe Jaccottet a jeho básnická anticipácia budúcnosti ľudstva** 86
(Philippe Jaccottet: *Farba zeme*)
Erika Fedorová **Otvoriť neznáme dvere** 88
(Daniela Kováčiková: *Zelená renesancia*)
Ema Palková **Minimalizmus vo vedeckej reflexii** 90
(Jana Juhásová a Eva Urbanová, eds.: *Vitalita dostredivého. Minimalizmus v súčasnej slovenskej poézii a v poézii európskych krajín*)

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Supported using public funding by Slovak Arts Council.

u. fond
na podporu
umenia f.a.c.e

Vedecké texty publikácie prechádzajú recenzným posúdením.

Vydáva OZ FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania.

Šéfredaktor doc. Mgr. et Mgr. Ján Gavura, PhD.

Zástupca šéfredaktora Mgr. Lenka Šafranová, PhD.

Redaktori Mgr. Zuzana Balenčin, Mgr. Alena Brindová, PhD., Mgr. Katarína Hrabčáková, PhD., Mgr. Mária Klapáková, PhD., Mgr. Martin Makara, PhD., Mgr. Ema Palková a Mgr. Peter Trizna, PhD.

Dizajn a grafická úprava Mgr. art. Mária Čorejová, www.mariacorejova.sk

Fotografie Mgr. art. Žofia Dubová, ArtD.

Sídlo vydavateľa a adresa redakcie FACE, Cintorínska 20, 08216 Fintice

IČO vydavateľa 42232031, **web** www.myface.land, **email** vertigoforum@gmail.com, contact@myface.land

Tlač Viena, s. r. o., Textilná 4, 040 12 Košice. Ročník 13.

Vychádza 4 x ročne a jedno číslo špeciál.

Číslo vyšlo v októbri 2025

ISSN 1339-3820

EV 4837/13

ISSN 1339-3820

